

НАУКОВІ СТАТТІ

Соціально-економічні проблеми Донбасу

УДК 338.45:669.013(477)

О. В. Кленін,

кандидат економічних наук, докторант,
Інститут економіки промисловості НАН України,
м. Донецьк

ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ МЕТАЛУРГІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ: ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ

Постановка проблеми. Стан і перспективи розвитку будь-якої галузі чи підгалузі промисловості України визначаються насамперед її виробничо-господарським потенціалом в цілому, враховуючи потенціал підприємств-представників галузі (підгалузі). Базовим в економіці України був і залишається гірничо-металургійний комплекс (далі — ГМК), від ситуації в якому залежить соціально-економічний стан, рівень розвитку країни. Проте саме металургійні підприємства в цей час найбільш чутливі до впливу циклічності сучасної кон'юнктури, що обумовлено зростанням конкурентної боротьби в умовах розвитку ринкових відносин в Україні, а також щільністю конкуренції на світових ринках, великою вірогідністю перевищення пропозиції металопродукції над попитом. У цих умовах виробничо-господарський потенціал ГМК України, зокрема підприємств галузі, та умови його поліпшення перебувають в безпосередній залежності, з одного боку, від ефективності господарювання та обґрунтованості управлінських рішень менеджменту підприємств, а з іншого боку — від зваженої й економічно обґрунтованої стратегії й політики участі держави у процесах, що відбуваються в галузі (втручання, регулюючий вплив, підтримка). Тому найважливішою складовою управління промисловим, зокрема металургійним, підприємством в цей час є аналіз, оцінка його виробничо-господарського потенціалу з метою розробки та реалізації економічно обґрунтованих механізмів його поліпшення й в цілому підвищення ефективності діяльності господарюючого суб'єкта галузі. Особливу гостроту, актуальність і значущість має дослідження перерахованих проблем й процесів у ринкових посткризових умовах господарювання, які значно ускладнюють указані проблеми.

Погоджуючись з А. Голубченком і В. Мазуром, слід зазначити, що потенціал металургійної промисловості України складається з виробничого (технічного й технологічного, з нашого погляду, сюди слід віднести також й господарський потенціал), ресурсного, фінансового, інвестиційного, трудового, соціального, кадрового, інтелектуального, наукового, управлінського потенціалів окремих підприємств галузі, а також потенціалу регіональної інфраструктури та держави. Загальний економічний потенціал вітчизняної металургії перевищує просту арифметичну суму потенціалів окремих підприємств завдяки їхній взаємодії. При цьому ресурсний потенціал ГМК

України визначається наявними покладами залізної (четверте місце у світі) і марганцевої руд, вугілля, вапняків, тобто основних сировинних матеріалів для виробництва металу. Крім того, українська металургія достатньою мірою забезпечена електроенергією, у галузі задіяно понад півмільйона осіб персоналу. За обсягами виробництва металургійна промисловість України посідає сьоме місце у світі [1, с. 8].

Аналіз результатів досліджень з проблеми. Фундаментальну роль в теоретичному й емпіричному дослідженні проблематики функціонування крупних промислових, зокрема металургійних, підприємств, відіграють праці впливових представників зарубіжної й вітчизняної науки. Так, теоретико-методичні та практичні аспекти функціонування й розвитку української і світової металургійної промисловості, підприємств і об'єднань галузі в макро- та мікроекономічному розрізі досліджено в працях О. Амоші, С. Аптекаря, Т. Беня, А. Воронкової, А. Голубченка, В. Краснової, В. Лісіна, В. Мазур, О. Шубіна та ін. [2 — 6]. У роботах цих авторів у різних аспектах розглядаються особливості сучасного стану, тенденції, проблем і перспектив розвитку металургійної промисловості, проаналізовано пріоритети, переваги і недоліки державної політики в цій сфері, обґрунтовано проблеми й визначено перспективи розвитку галузі та металургійних підприємств і об'єднань.

Водночас комплексному й системному розгляду теоретико-методологічних і практичних аспектів стратегічного управління металургійними підприємствами та їх потенціалом, аналізу ефективності різних стратегій управління із застосуванням економіко-статистичних і математичних методів і моделей та забезпечення за рахунок цього розвитку виробничо-господарського потенціалу підприємств в умовах ринкової економіки, не приділялося належної уваги. За роки незалежності України монографічні дослідження з цієї проблематики практично відсутні. Крім того, світова економічна й фінансова криза посилила негативний вплив чинників зовнішнього і внутрішнього середовища на господарювання українських металургійних підприємств, що значно загострило всі вищезазвані проблеми функціонування ГМК і підприємств галузі.

У зв'язку з цим *метою* статті є аналіз сучасного стану, проблем, а також оцінка перспектив розвитку україн-

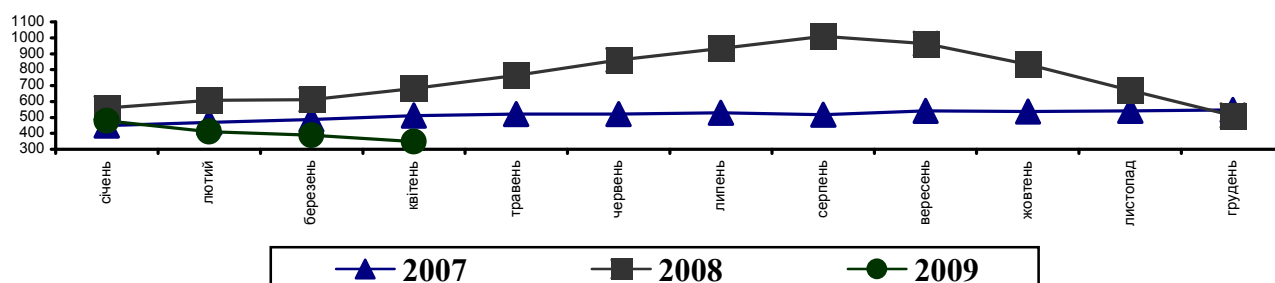

Рис. 1. Динаміка цін чорних металів, експортованих підприємствами Донецької області в 2007—2009 рр. (доларів США за т, у середньому за місяць) [7, с. 3].

нських металургійних підприємств і галузі в цілому в ринкових умовах господарювання та визначення на цьому ґрунті основних напрямів підвищення їх виробничо-господарського потенціалу.

Виклад основного матеріалу. Економіка України, її регіонів в цілому і металургії зокрема, у цей час характеризується зростаючою нестабільністю зовнішніх та внутрішніх умов діяльності підприємств, яка призводить до істотного погіршення найважливіших підсумкових економічних показників їх діяльності і відповідного погіршення їх виробничо-господарського потенціалу.

Зокрема, якщо в 2004 р. позитивний фінансовий результат роботи підприємств металургії й обробки металу Донецької області (включаючи ЗАТ «Макіївський металургійний завод», ВАТ «Єнакієвський металургійний завод», СП ТОВ «Метален», ВАТ «МК Азовсталь», ВАТ «ММК ім. Ілліча», ЗАТ «ММЗ Істіл (Україна)» та ін.) склав 4749,1 млн. грн., то в 2005 р. він, знизившись на 8%, склав 4365,5 млн. грн., а в 2006 р. цей показник підвищився на 3%, але не досяг рівня 2004 р. і склав 4489 млн. грн. У 2008 р. майже дві третини металургійних підприємств Донецької області отримали прибуток в сумі 6,7 млрд. грн. Діяльність 36% підприємств була збитковою (загальна сума збитків досягла 2 млрд. грн.), що в 9,6 разів більше, ніж в 2007 р. Рівень рентабельності операційної діяльності знизився з 7,3% в 2007 р. до 6,4% в 2008 р. У результаті в 2008 р. фінансовий результат діяльності металургійних підприємств Донбасу, скоротившись порівняно з 2007 р. на 27,7%, склав 4653,5 млн. грн. За I квартал 2009 р. унаслідок скорочення виробництва, зниження експортних цін, а також з приводу погіршення структури сортаменту експорту прибуток металургійних підприємств Донбасу зменшився в 3,1 рази, а сума збитків збільшилася в 6,7 разів (збитки отримано майже 60% підприємств). Негативний фінансовий результат за цей період склав 1 млрд. грн. (для порівняння: у I кварталі 2008 р. фінансовий результат роботи металургійних підприємств області, навпаки, був позитивним і склав також 1 млрд. грн.). При цьому частка металургійних підприємств Донецької області в прибутку промисловості Донбасу знизилася з 39% в січні — березні 2008 р. до 21% в січні — березні 2009 р. [7, с. 7].

Протягом 1999 — 2009 рр. обсяги виробництва металургійного комплексу (як і всієї промисловості) Донецької області щорічно зростали (за винятком 2005 р. і 2008 р., коли в галузі було зафіксоване скорочення обсягів виробництва на 7,3% і 12,8% відповідно). Якщо в 2005 р. орієн-

товані на експорт металургійні підприємства, втративши частину ринків збуту (унаслідок перетворення Китаю на найбільшого експортера), достатньо швидко освоїли нові, то нинішні можливості вельми обмежені. У 2008 р. в Донецькій області спостерігалось значне скорочення металургійного виробництва, яке продовжувалося протягом усього першого півріччя, що було обумовлено перш за все втратою ринку збуту металевих труб в Росії (їх випуск в регіоні за цей період скоротився майже вдвічі). Крім того, у зв'язку з ремонтами доменних печей та інших агрегатів виникли диспропорції на основних переділах металургійного циклу. І лише за підсумками січня — липня 2008 р. спад металургійного виробництва в Донецькій області було призупинено до серпня 2008 р., коли обсяги виробленої продукції знов почали знижуватися внаслідок погіршення кон'юнктури зовнішніх ринків збуту під впливом світової економічної й фінансової кризи. У результаті за останній квартал 2008 р. порівняно з четвертим кварталом 2007 р. обсяг металургійної продукції Донбасу зменшився на 43,8%. Найглибший спад було зафіксовано в листопаді 2008 р., коли в металургії виробництво скоротилося порівняно з аналогічним місяцем 2007 р. удвічі, а в цілому у промисловості — майже на 40%. Тенденція спаду металургійного виробництва й виробництва готових металевих виробів в Донецькій області продовжувалася й у 2009 р. Так, за січень — травень 2009 р. відбулося значне скорочення обсягів виробленої продукції на всіх основних переділах металургійного виробництва. З початку 2009 р. підприємствами Донецької області було виплавлено 4,1 млн. т чавуну і 4,8 млн. т сталі, що менше січня — травня 2008 р. відповідно на 42,2% і 44,7%. Виробництво готового прокату з початку 2009 р. зменшилося на 45,8% і склало за січень — травень 2,4 млн. т, випуск металевих труб, навпаки, збільшився в 1,7 рази, склавши 290,4 тис. т.

На рис. 1 наведено динаміку цін чорних металів, експортованих підприємствами Донецької області в 2007—2009 рр.

Так, якщо в 2007 р. середньозважена ціна металопродукції, що експортується підприємствами Донецької області, складала 514 доларів США/т, то в серпні 2008 р. вона перевищила 1000 доларів, але вже в грудні знизилася до 511 доларів США. Тенденція падіння цін продовжується і з початку 2009 р. Так, у січні 2009 р. середня ціна 1 т металу, поставленого підприємствами регіону за межі України, склала 479 доларів, у лютому — 410, в бе-

резні — 388, у квітні — 349 доларів США (порівняно з квітнем 2008 р. ціна продукції знизилася удвічі) (рис. 1). За січень — квітень 2009 р. середньозважена ціна однієї тонни експортованого підприємствами області металу, зменшившись порівняно з аналогічним періодом 2008 р. на 229 доларів (на 37%), склала 391 долар США.

У металургійному виробництві та виробництві готових металевих виробів України індекс промислової продукції в I півріччі 2009 р. становив 57,0% (у січні—травні 2009 р. — 56,3%), у т.ч. на підприємствах з виробництва чавуну, сталі та феросплавів 58,5% (58,0%), труб — 53,4% (52,0%), кольорових металів — 65,1% (63,7%), готових металевих виробів — 50,2% (49,0%). Порівняно з січнем—червнем 2008 р. виплавка чавуну зменшилась більш ніж на 6,5 млн. т, сталі без напівфабрикатів, отриманих безперервним литтям, — на 7,2 млн. т, напівфабрикатів, отриманих безперервним литтям, — на 1,5 млн. т, випуск готового прокату — на 5,2 млн. т. При цьому падіння обсягів виробництва негативно вплинуло на весь виробничий ланцюжок «вугілля — кокс — метал».

Кризові процеси в світовій економіці негативно вплинули на фінансово-економічні результати виробничо-господарської діяльності українських металургійних підприємств, оскільки традиційно динаміка цінової кон'юнктури вітчизняного металоринку визначається тенденціями зовнішніх ринків унаслідок його експортоорієнтованості, слабкості попиту на внутрішньому ринку.

Якщо протягом 2007 р. ціни на основні види металургійної продукції подвоїлися, а за перші шість місяців 2008 р. виросли ще в 1,5—1,8 рази, то, починаючи з другої половини 2008 р., ситуація кардинально змінилася. Уже в серпні 2008 р. під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників (перш за все погіршення зовнішньої і внутрішньої цінової кон'юнктури, різкого зниження попиту на металургійну продукцію практично в усіх основних сегментах) з'явилися спочатку локальні ознаки рецесії, які до вересня 2008 р. набули системного характеру. Так, із серпня до жовтня 2008 р. ціни знизилися на такі види продукції: заготівку — у середньому на 290 дол./т, арматуру — на 350 дол./т, катанку — на 330 дол./т, сортовий прокат — на 320 дол./т, сляби — на 290 дол./т, гарячекатаний рулон — на 280 дол./т, холоднокатаний рулон — на 275 дол./т. [8, с. 12]. Влітку 2009 р. на світовому ринку довгомірного прокату спостерігалось сезонне скорочення рівня цін, водночас у сегменті плоского прокату в цей період зафіксовано деяке «потеплення» (особливо на ринку Китаю), що обумовлює тенденції динаміки цін внутрішнього ринку української металургійної продукції.

Що стосується динаміки цін українського ринку катанки й арматури, то після значного обвалу цін, який почався влітку 2008 р. і тривав до початку 2009 р., розцінки й на катанку, й на арматуру стабілізувалися, а навесні зафіксовано незначне зростання цін на ці види продукції, що було дещо стримано в червні — липні 2009 р. і знов поновилося, триваючи до кінця серпня 2009 р. При цьому слід зазначити, що динаміка цін на катанку тісно пов'язана з розцінками на арматуру та інший довгомірний прокат, оскільки, не зважаючи на практично однакову величину собівартості цих виробів, обсяг споживання арматури вищий. Тому спостерігається певна цінова залежність: при

підвищенні цін на арматуру автоматично підвищується ціна катанки, а у випадку незмінних цін на катанку, потоки сировини переорієнтовуються підприємствами на виробництво більш прибуткової арматури. Унаслідок цих процесів на ринку виникає дефіцит катанки й відповідне підвищення ціни на цей вид продукції (і навпаки: при завищених цінах на катанку переорієнтація ресурсів на її виробництво автоматично знижує ціну на ринку).

У цілому, як наголошують багато експертів, ринок металургійної продукції в цей час вийшов на W-образну криву й коливається навколо положення рівноваги з періодом в декілька місяців. Локальні сплески споживчої активності, що підвищують ціни, викликають надмірні надії у виробників, що збільшують випуск продукції, а надлишок пропозиції в умовах нестабільного попиту відповідно знижує ціни, завершуючи таким чином зазначений цикл.

У таких умовах у цей час товарна структура експорту вітчизняних металургійних підприємств зазнає істотної трансформації. Так, у 1996 р. основу експорту української металопродукції склали гарячекатаний плоский прокат (29,5% від загального обсягу) і напівфабрикати (23,7%). Також у значних обсягах українські виробники поставляли на зовнішній ринок профілі та прутки (відповідно 18,3% і 14,9% від загального обсягу). У значно менших обсягах на ринках інших країн українськими підприємствами продався чавун (6,5%) і холоднокатаний прокат (5,7%). У 2004—2008 рр. обсяги експорту збільшилися за рахунок різних видів напівфабрикатів, гарячекатаного плоского прокату, а також арматури й катанки, які забезпечили відповідно 50%, 20% і 20% загального обсягу приросту. При цьому значення інших видів продукції для експорту відносно знизилось, що зумовлене активною модернізацією. У цілому, за 1998—2008 рр. обсяг поставок на експорт металопрокату збільшився в абсолютному об'ємному виразі в 2,5 рази (з 12 млн. т до 30 млн. т) [9, с. 26]. Починаючи з 1999 р., частка напівфабрикатів у загальному обсязі експорту збільшилася до 40%. З того часу українські експортні поставання на зовнішні ринки мають таку товарну структуру: частка напівфабрикатів складає 40—43%, частка довгомірного прокату — 25—27%, частка плоского прокату — 30—35%. У 2009 р. експорт металопродукції з України склав 27 млн. т, у т.ч.: прокату — 22,5 млн. т. При цьому в загальній структурі поставок прокату майже 50% доводиться на напівфабрикати, 27% — на лист, 22% — довгомірну продукцію [10, с. 45].

Щодо останніх ініціатив уряду в досліджуваній сфері, то новими заходами підтримки металургійних підприємств і підвищення їх виробничо-господарського потенціалу відповідно до рішення про пролонгацію дії пунктів 4 і 5 Постанови Кабінету Міністрів України від 14 жовтня 2008 р. №925 [11] (якими для металургів вводився мораторій на підвищення вантажних залізничних тарифів і цін на електроенергію, на 80% знижено вартість коксового вугілля) можуть стати скорочення й заморожування портів зборів, дозвіл купувати газ на зарубіжних біржах і державні гарантії на кредити на модернізацію.

У зв'язку з тим, що підписання Меморандуму про розуміння між Кабінетом Міністрів України та підприємствами гірничо-металургійного комплексу дозволило

українським металургійним підприємствам зберегти стабільність виробничо-господарського потенціалу й «вижити» в умовах світової економічної й фінансової кризи, слід констатувати виправданість та ефективність пролонгації його дії відповідно до Розпорядження від 22 липня 2009 р. №935-р, у якому зафіксовані зобов'язання сторін, спрямовані на стабілізацію ситуації в галузі, протягом усього 2010 р. [12]. При цьому даним документом до металургійних підприємств для отримання преференцій висунуто дві додаткові вимоги, а саме: установлення на внутрішньому ринку цін на металопродукцію не вище експортних і відсутність заборгованості перед бюджетом, Пенсійним фондом, «Нафтогазом України» та по заробітній платі. При цьому Кабінет Міністрів України продовжив Меморандум про взаєморозуміння з підприємствами ГМК на I квартал 2010 р., посиливши його умови щодо постачання металургійної продукції, відсутності заборгованості перед вугільними підприємствами і щодо виконання колективних договорів. Як впливає з Розпорядження уряду від 2 грудня 2009 р. № 1479-р, у раніше прийняте Розпорядження від 22 липня 2009 р. № 935-р «Про пролонгацію дії меморандуму про взаєморозуміння між кабінетом Міністрів України і підприємствами ГМК» внесено декілька змін. Згідно з текстом документа, реалізація металургійної продукції на внутрішньому ринку повинна проводитися за цінами, не тільки не вище експортних, але і без посередників при постачаннях підприємствам транспортної, енергетичної і вугільної галузей. Крім того, у підприємств ГМК не тільки повинна бути відсутньою заборгованість перед бюджетом, Пенсійним фондом та НАК «Нафтогаз України» і заробітній платі, але й перед постачальниками вугілля українського видобутку.

Крім того, серед ініціатив Уряду, якими не тільки законодавчо закріплено преференції, діючі для металургійних підприємств, але і розширено їх за рахунок додаткових пільг — починаючи від повернення податкових векселів і закінчуючи державними гарантіями на кредити, — слід зазначити Проект Закону України «Про підвищення конкурентоспроможності підприємств гірничо-металургійного і хімічного комплексів» (далі — Законопроект), термін дії якого пропонується встановити з 1 січня 2010 р. до 1 січня 2015 р. Аналіз документу дає можливість основних позитивних підсумків пропонованого документу виділити збільшення оборотних коштів підприємств, що дозволить останнім наростити обсяги виробництва і реалізації металургійної продукції і зрештою значно поліпшити фінансові показники діяльності й підвищити виробничо-господарський потенціал господарюючих суб'єктів галузі, що сприятиме, у свою чергу, збільшенню платежів до бюджетів усіх рівнів, а також до Пенсійного фонду, зменшенню заборгованості по заробітній платі, істотному поліпшенню стану розрахунків за енергоносії і сировину, послуги перевізників.

Так, ключовими положеннями аналізованого Законопроект є такі:

1. *Державні гарантії по «модернізаційних кредитах» для металургії.* Законопроект передбачає надання протягом п'яти років (2010 — 2014 рр.) державних гарантій на залучення металургійними підприємствами кредитних ресурсів для модернізації устаткування й упровадження

сучасних технологій за умови прийняття господарюючими суб'єктами галузі відповідних зобов'язань з переліком технологічних, енергетичних і екологічних вимог. Подібну практику надання державних гарантій для підприємств ГМК на модернізацію можна визнати ефективним методом залучення коштів (перш за все, на світових фінансових ринках) за обов'язкової умови забезпечення прозорості цієї процедури і створення дійових механізмів відповідальності позичальника за непогашення кредиту.

2. *Безмитне ввезення устаткування.* Для підприємств ГМК пропонується вирішити термін тимчасового зберігання товарів і транспортних засобів до шести місяців, а також звільнити металургійні підприємства від сплати ПДВ і митного збору ввезення устаткування й матеріалів природоохоронного призначення, які забезпечують зниження викидів забруднюючих речовин, утилізацію і знищення накопичених відходів, зменшують використання природних ресурсів за рахунок додаткової переробки відходів виробництва. Також до 1 січня 2012 р. Законопроект запропоновано зняти ПДВ з операцій з постачання, в т.ч. імпорту, відходів і брухту чорних металів; дозволити металургійним підприємствам протягом 2010 — 2012 рр. отримувати відстрочення щодо сплати ПДВ при імпорті у випадку здійснення розрахунків шляхом застосування податкових векселів, а також до 1 січня 2012 р. зараховувати до складу валових витрат витрати, пов'язані з поліпшенням основних фондів, які підлягають амортизації.

3. *Прискорення відшкодування ПДВ.* Платникам податків, на яких поширюється дія аналізованого Законопроект, при виникненні негативного значення суми ПДВ, відшкодування з бюджету такої суми здійснюється в податковому періоді, наступному за звітним періодом, у якому виникло негативне сальдо податку. Підприємства ГМК отримають право при ввезенні (пересилці) товарів на митну територію України надавати органам митного контролю податковий вексель податкового зобов'язання.

4. *Дозвіл використання податкових векселів.* Відновлення вексельних схем дозволить понизити гостроту проблеми заборгованості з компенсації ПДВ експортерам — фактично, підприємства зможуть обміняти свої векселі по оплаті імпорту на борги по бюджетному відшкодуванню ПДВ. В той же час цей захід може призвести до зниження отримання підприємствами так званих «живих» грошей, оскільки в цьому випадку останні отримають тільки різницю між обсягом імпортного й експортного ПДВ (у випадку, якщо сума останнього вища).

При реалізації цих положень аналізованого Законопроект детального дослідження потребує питання про можливе введення санкцій з боку СОТ або окремих її членів. Зокрема, згідно з угодою, діючою в рамках СОТ, «Про субсидії і компенсаційні заходи», надання окремим підприємствам або галузям податкових кредитів може розглядатися як незаконне субсидування. У цьому випадку проти вітчизняних підприємств можуть бути введені компенсаційні мита.

5. *Мораторій на підвищення тарифів природних монополій (газ і залізничні перевезення).* З метою запобігання зростання витрат на виробництво продукції для підприємств ГМК в Законопроект встановлюється особ-

ливий порядок формування вартості природного газу, згідно з яким остання включає ціну іноземного постачальника; вартість послуг з транспортування газу магістральними й розподільними трубопроводами.

Таким чином, з дня набуття чинності аналізованого Законопроекту і до 1 січня 2012 р. встановлення будь-яких додаткових платежів, доплат і надбавок на ціну природного газу для металургійних підприємств не допускається. Крім того, на цей же період для підприємств ГМК вводиться мораторій на підвищення таких цін і тарифів: на транспортування природного газу трубопроводами; на вантажні перевезення продукції вітчизняного виробництва залізничним транспортом; на електроенергію; послуги й роботи з обробки вантажів у портах України. Також для підприємств, на які розповсюджується дія аналізованого Законопроекту, вводиться мораторій на підвищення плати за землю й орендної плати за користування земельними ділянками.

Таким чином, слід зазначити, що металургійна промисловість характеризується циклічністю процесів розвитку, що зумовлює такий механізм кон'юнктурних коливань: зростання попиту на металургійну продукцію → нездатність галузі внаслідок технологічних причин оперативно реагувати на зміну попиту → зростання цін на сталевий прокат → інвестиційна привабливість крупних проєктів в металургії → введення в лад законсервованих потужностей, будівництво нових (ця стадія займає часовий проміжок у 2 — 3 роки) → насичення ринку металопродукцією, задоволення попиту (3 — 4 роки) → скорочення цін на метал до рівня, близького до рівня собівартості виробництва → зниження інвестиційної активності в галузі → наступний сплеск попиту. Тобто зліт цін неминуче змінюється їх падінням. При цьому параметри розвитку світової економіки модифікували умови попиту на металоринку, а в наслідок і його кон'юнктуру. Світова економічна й фінансова криза спровокувала збільшення кількості протекторністських заходів, обумовлених перенасиченням «дорогих» ринків збуту металургійною продукцією з України, Росії та інших країн. У той же час інтенсивний розвиток і подальше «охолодження» перегрітої економіки Китаю кардинально змінили баланс системи світового металоринку. Сьогодні на доступність ринків і умови конкуренції на них істотно впливає також зростаюча вартість перевезення вантажів. Також визначальний вплив на конкурентні позиції українських металургійних підприємств на світовому ринку справляє консолідація світової металургії й побудова інтегрованих корпоративних об'єднань. При цьому така тенденція багата в чому обумовлена й суто організаційно-технологічними особливостями виробничо-господарської діяльності металургійних підприємств. Так, зокрема в Україні розташовані одні з найбільших в світі родовищ залізняку. Проте сировина вітчизняного виробництва не відрізняється високою якістю: у ній міститься недостатня кількість заліза для виплавки чавуну — усього 30% (в австралійській і бразильській руді — 60%). Видобута в українських кар'єрах руда вимагає збагачення й переробки в концентрат. Отже, в цей час стратегії розвитку українських металургійних підприємств визначаються доступом до залізорудної сировини, оскільки

ки металургійні компанії, які не мають власної сировинної бази, з метою підвищення власного виробничо-господарського потенціалу вимушені зливатися з постачальниками залізорудної сировини.

Висновки. Таким чином, оцінка сучасного стану галузі, аналіз особливостей, основних проблемних аспектів діяльності підприємств металургійного комплексу України, які уповільнюють темпи розвитку їх виробничо-господарського потенціалу, дозволяють визначити основні напрями підвищення ефективності господарювання металургійних підприємств:

1. Дотримання умов Меморандуму між Урядом України та металургійними підприємствами щодо розвитку металургійної промисловості, розробка й реалізація у двосторонньому порядку відповідних заходів стосовно підтримки стабільності діяльності галузі й забезпечення подальшого розвитку металургії.

2. Модернізація та реконструкція металургійного устаткування, впровадження необхідних інновацій з метою підвищення якості та мінімізації собівартості металургійної продукції за рахунок зменшення виробничих витрат, удосконалення та зміна виробничих відносин й реалізаційних процесів в умовах ринку.

3. Нарощування експортного потенціалу в напрямі розширення в структурі експорту обсягів виробництва продукції високого ступеня переробки й вищої якості.

4. Підвищення внутрішнього попиту на металопродукцію за рахунок стимулювання споживання металу, насамперед у будівництві та машинобудуванні, що дозволить значно зменшити існуючу високу залежність українських металургійних підприємств від ситуації на світовому ринку металопродукції.

5. Розробка й реалізація дієвого механізму балансового розподілу й забезпечення підприємств ГМК сировинними, паливно-енергетичними й матеріальними ресурсами в розрізі бюджетного року.

При цьому перспективи подальших досліджень можуть бути пов'язані з оцінкою ефективності стратегій розвитку окремих українських металургійних підприємств, а також розробкою рекомендацій щодо підвищення ефективності їх виробничо-господарської діяльності й потенціалу.

Література

1. **Голубченко А.** Морфологія і генезис гірничо-металургійного комплексу України / А. Голубченко, В. Мазур // Дзеркало тижня. — 2007. — 24 — 30 березня. — № 11 (640). — С. 8 — 9.
2. **Воронкова А. Е.** Стратегічне управління конкурентоспроможним потенціалом промислових підприємств : дис. ... д-ра екон. наук : 08.06.01 / Ін-т економіки пром.-сті. НАН України / А. Е. Воронкова. — Донецьк, 2001. — 426 с.
3. **Лисин В. С.** Стратегические ориентиры экономического развития черной металлургии в современных условиях / В. С. Лисин. — М. : Экономика, 2005. — 404 с.
4. **Мазур В. Л.** Потенціал гірничо-металургійного комплексу України в умовах зростання вартості енергоносіїв (економічний аспект проблеми) / В. Л. Мазур, А. К. Голубченко // Металлургическая и горнорудная промышленность. — 2006. — №6. — С. 1 — 6.
5. **Шубін О. О.** Управління системою бізнес-взаємодії металургійних підприємств : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 /

Шубін Олександр Олександрович / Інститут економіки промисловості НАН України. — Д., 2007. — 203 с. 6. **Экономические проблемы черной металлургии Украины: моногр.** / под общ. ред. С. С. Аптекаря, А. И. Амоши. — Донецк : ДонГУЭТ, 2005. — 383 с. 7. **О работе металлургического комплекса — базовой отрасли экономики Донецкой области. Экономический доклад / Госкомстат Украины, Главное управление статистики в Донецкой области.** — Донецк, 2009. — 15 с. 8. **Грищенко С.** Украинская металлургия—2008: успешный старт, кризис и его уроки / С. Грищенко // Зеркало недели. — 2009. — 14 — 20 марта. — № 9(737). — С. 12 — 13. 9. **Подольняк В.** Эволюция решений / В. Подольняк // Металл. — 2008. — №2 (98). — С. 26 — 29. 10. **Метал України.** — 2009. — №24. — С. 45. 11. **Про першочергові** заходи щодо стабілізації ситуації, що склалася в гірничо-металургійному та хімічному комплексі: Постанова Кабінету Міністрів України від 14 жовтня 2008 р. № 925 // Офіційний вісник України. — 2008. — № 81. — стор. 96. — Ст. 2731. 12. **Про продовження** дії Меморандуму порозуміння між Кабінетом Міністрів України та підприємствами гірничо-металургійного комплексу: Розпорядження Кабінету Міністрів України від від 22 липня 2009 р. № 935-р // Урядовий кур'єр від 14.08.2009. — № 147.

Кленін О. В. Виробничо-господарський потенціал металургійних підприємств: перспективні напрями підвищення

У статті розглянуто сучасний стан і проблемні аспекти

господарювання українських металургійних підприємств, оцінено перспективи їх розвитку в ринкових умовах та запропоновано основні напрями підвищення виробничо-господарського потенціалу.

Ключові слова: металургійне підприємство, виробничо-господарський потенціал, модернізація, розвиток, якість.

Кленін О. В. Производственно-хозяйственный потенциал металлургических предприятий: перспективные направления повышения

В статье рассмотрено современное состояние и проблемные аспекты хозяйствования украинских металлургических предприятий, оценены перспективы их развития в рыночных условиях и предложены основные направления повышения производственно-хозяйственного потенциала.

Ключевые слова: металлургическое предприятие, производственно-хозяйственный потенциал, модернизация, развитие, качество.

Klenin O. V. Production-economics potential of metallurgical enterprises: perspectivs directions of increase

The modern state and problem aspects of management of the Ukrainian metallurgical enterprises is considered in the article, the prospects of their development are appraised in market conditions and basic directions of increase of production-economics potential are offered.

Key words: metallurgical enterprise, production-economics potential, modernization, development, quality.

Стаття надійшла до редакції 11.03.2010

Прийнято до друку 27.08.2010